

УДК 373. 2. 018: [373. 2. 016: 502/504]

DOI: [10.35619/pse.vi5.129](https://doi.org/10.35619/pse.vi5.129)

Тетяна ПАНТЮК

доктор педагогічних наук, професор кафедри
загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка,
м. Дрогобич, Україна
ORCID: 0000-0003-0672-9663
e-mail: pantiuk@dspu.edu.ua

Ольга МИКИТИН

магістр кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка,
м. Дрогобич, Україна
ORCID: 0009-0003-4873-138X
e-mail: mykytyn.olha@dspu.edu.ua

Мар'яна ДРОЗДОВСЬКА

магістр кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка,
м. Дрогобич, Україна
ORCID: 0009-0004-7581-7012
e-mail: mariana27kar@gmail.com

Галина КЛЮЧНИК

магістр кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка,
м. Дрогобич, Україна
ORCID: 0009-0008-9986-0268
e-mail: halyna.kliuchnyk@dspu.edu.ua

Олександра КОМАРНИЦЬКА

магістр кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка,
м. Дрогобич, Україна
ORCID: 0009-0008-9375-670X
e-mail: komarnytska.oleksandra@dspu.edu.ua

ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ПРИРОДОВІДПОВІДНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Анотація. Актуальність, суспільна та особистісна значущість проблеми виховання дітей з особливими освітніми потребами посилюється обставинами сучасного життя. Особливо важливим питанням є створення універсального освітнього середовища, де кожна дитина почуватиметься комфортно, спокійно, впевнено, захищено й матиме можливість для природовідповідного розвитку за власною життєвою траєкторією.

До необхідних складових освітнього інклюзивного простору вчені відносять різні компоненти, зокрема: просторово-предметний, змістово-методичний та комунікативно-організаційний. Практика доводить, що не всі освітні заклади готові сьогодні прийняти дитину з особливим освітніми потребами в універсальний, безбар'єрний простір закладу освіти. Тому дослідження і створення різноманітних досконалих його моделей є важливою проблемою як для теоретичного опрацювання, так і практичного втілення.

Інклюзивна освіта передбачає створення такого освітнього середовища, яке відповідало б потребам, здібностям, запитам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку. Наголошуємо, що проблема інклюзії є питанням інтердисциплінарним і вимагає спільної наукової й практичної діяльності педагогів, психологів, медиків, соціальних працівників.

Інклюзивна освіта, передовсім, акцентує на персоналізації та індивідуалізації процесу навчання. Такі позиції є підґрунтям для формування освітнього простору закладу дошкільної освіти, де кожна дитина зможе реалізувати свої нахили, обдарування, потреби, уміння.

Задля цілісного пізнання дитини з особливими освітніми потребами та організації інклюзивного середовища в закладі освіти доцільно використовувати різноманітні освітні, розвивальні, мистецькі, ігрові, арт-терапевтичні, реабілітаційні, психотерапевтичні, оцінювальні, здоров'язбережувальні технології.

Ключові слова: інклюзивна освіта, дитина з особливими освітніми потребами, освітнє середовище, універсальний дизайн, природовідповідний розвиток.

Постановка проблеми. Питання розвитку, освіти та виховання дитини з особливими освітніми потребами актуалізуються в умовах сьогодення і вимагають виважених підходів з боку усіх виховних інституцій. Важливим є усвідомлення і розуміння суб'єктності і цінності кожної дитини.

Актуальність, особистісна й соціальна значущість проблеми виховання дітей з особливими освітніми потребами підтверджується дослідженнями у різних галузях науки і щоденним життям. Наголошуємо, що проблема інклюзії

питанням інтердисциплінарним і вимагає спільної наукової й практичної діяльності педагогів, психологів, медиків, соціальних працівників.

Цивілізовані країни стоять на ґрунті гуманізму і демократії і вважають, що кожен член суспільства повинен мати рівні права і доступ до всіх суспільних благ. Демократичне суспільство ґрунтується на рівності всіх її громадян, відсутності мовної, релігійної, гендерної дискримінації, упередженого ставлення до людей з обмеженими можливостями, представників національних меншин. З огляду на це, всі діти, незалежно від того, в якій місцевості вони проживають, якою мовою спілкуються, в якій школі навчаються (загальноосвітній чи спеціальній), повинні мати рівний доступ до освіти [4].

Особливо важливим питанням, на наш погляд, є створення освітнього середовища, де кожна дитина почуватиметься спокійно, впевнено, самодостатньо, захищено, комфортно й матиме можливості для природовідповідного і особистісно-орієнтованого розвитку з власною життєвою траєкторією.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Підтвердженням вагомості й необхідності розробки відповідних гуманістичних і демократичних підходів до життя й освіти людей з особливими освітніми потребами є документи міжнародних та українських організацій, зокрема Загальна декларація прав людини, Конвенція ООН про права дитини, Декларація прав дитини, Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти, Саламанкська декларація, Декларація соціального прогресу і розвитку, Декларація про права інвалідів тощо [3; 5; 7; 8; 9; 10].

Кількість і зміст цих документів постійно змінюється через те, що суспільство переосмислює питання інклюзії і робить практичну спробу удосконалити його.

Дослідники проблеми інклюзії та універсального дизайну освітнього простору намагаються знайти нові технології та підходи до розвитку, навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами. Значну увагу цій проблемі приділили у своїх працях такі дослідники, як В. Бондар, О. Безпалько, І. Комар, І. Калініченко, М. Пантюк, І. Садова та ін. [1; 6; 13; 16].

Проблемою інтеграції дітей та молоді з особливими освітніми потребами, їх реабілітацією та спеціальним навчанням, особливостями корекційно-виховної роботи та питаннями створення універсального дизайну освітнього простору займаються сучасні вчені, зокрема В. Бондар, В. Бойко, А. Колупаєва, Т. Пантюк, О. Петренко, Л. Перхун та ін. [2; 10; 11; 12; 14; 15].

Мета статті – визначити й схарактеризувати сутність і моделі інклюзивного освітнього середовища закладу дошкільної освіти як засобу для природовідповідного розвитку дитини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Практика і реалії сучасного життя доводять, що педагоги, батьки, вихователі, соціальні працівники повинні

бути готові до реалізації достатньо складних завдань інклюзивної освіти та усвідомлювати, що вона є: а) підґрунтям, гуманного і демократичного освітнього простору; б) умовою цивілізованого розвитку людських взаємин з раннього віку; в) запорукою життєвого успіху кожного суб'єкта освітнього процесу.

Основний аспект роботи з дитиною, яка має особливі освітні потреби – діагностика дитини, активізація компенсаторних механізмів та добір методів і форм індивідуальної освітньої та розвивальної роботи.

Усі форми індивідуалізації щодо дітей з особливими потребами, включаючи дітей зі специфічними труднощами у навчанні повинні ґрунтуватися на визнанні та використанні потенціалу дитини для подолання певної вади.

Інклюзивна освіта (інклюзія – англ. *inclusion* – залучення) передбачає створення такого освітнього середовища, яке відповідало б потребам, здібностям, запитам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку.

Інклюзивне навчання – «гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах масової загальноосвітньої школи за місцем проживання. Навчання (у разі потреби) відбувається за індивідуальним навчальним планом, забезпечується медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом» [10, с. 13].

Практика сучасного життя доводить, наскільки різноманітною є група дітей з особливими освітніми потребами. Всі вони потребують індивідуального підходу, і лише завдяки чіткій класифікації, правильній діагностиці та продуманим методам ми можемо забезпечити гідну і справді інклюзивну освіту.

Досліджуючи зазначені питання, І. Калініченко виокремлює в інклюзивному освітньому середовищі закладу освіти такі структурні компоненти:

1) *курукулум* (адаптація та модифікація структури і змісту навчальних планів; диференціація у стилі, методах навчання й оцінювання);

2) *універсальний дизайн* (архітектурна безбар'єрність; фізична доступність; безпека; інформативність; зручність);

3) *навчально-матеріальна база* (кабінети психологічного розвантаження, корекційної роботи з відповідним обладнанням; різні технічні засоби навчання, включаючи комп'ютер та відеотехніку; засоби наочності для дітей із різними видами порушень психофізичного розвитку);

4) *навчально-методичний комплекс* (навчально-методична література з нозологій; інформаційні носії з освітніми програмами комп'ютерної підтримки навчання; атласи; плакати; кінофрагменти й кінофільми; відеозаписи; друкований роздатковий матеріал відповідно до виду порушення психофізичного розвитку в дитини);

5) *людський фактор* (емпатія у стосунках «учитель – учень з ООП» та їхніми батьками; толерантні та доброзичливі взаємини в дитячому колективі) [6, с. 29–30].

Інші науковці доповнюють цей перелік такими складовими:

а) *просторово- предметний* (сучасні матеріальні засоби, що відповідають освітнім потребам дітей; безбар'єрність та архітектурна доступність приміщення школи та прилеглої території);

б) *змістово-методичний* (орієнтація навчальних програм на потреби дитини з ООП; використання її позитивних аспектів; сенсорний стиль навчання; диференціація навчання, коли вчитель не змінює власне програму, а лише навчальний матеріал, способи і методи його засвоєння та кінцеві результати);

в) *комунікативно-організаційний* (тісна взаємодія команди супроводу й організація комунікації між її учасниками; визначення ролей та сфер діяльності членів команди) [16, с. 124].

Інклюзивна освіта, передовсім, акцентує на персоналізації та індивідуалізації процесу навчання. Такі позиції є підґрунтям для формування освітнього простору закладу дошкільної освіти.

У процесі освіти й розвитку дітей з особливими освітніми потребами, на думку педагогів-практиків, потрібно:

- застосовувати експериментальні методи, що стимулюють активність;
- використовувати активні методи навчання, включаючи дискусії, спілкування;
- надавати більше уваги засвоєнню ключових понять того або іншого предмету;
- застосовувати способи поетапного засвоєння нового матеріалу;
- приділяти більше часу читанню художньої літератури;
- давати дітям зрозуміти, що вони відповідальні за виконання завдань;
- надавати велику свободу вибору;
- упроваджувати в школах принципи демократичних стосунків;
- більше уваги приділяти емоційним потребам і манері поведінки кожного;
- використовувати види діяльності, які сприяють об'єднанню класу;
- виходити з індивідуальних потреб учнів;
- надавати спеціалізовану допомогу дітям з особливими потребами, які навчаються в загальноосвітній школі;
- залучати до співпраці викладачів, батьків, адміністрацію школи, інші організації і громадськість.

На основі аналізу наукових джерел та вивчення освітянської практики І. Садова визначає такі педагогічні умови ефективної організації інклюзивного освітнього процесу в закладі освіти:

- 1) «створення інклюзивного освітнього простору;

2) організація системи психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами;

3) підвищення кваліфікації педагогічних працівників з інклюзивної освіти;

4) цілеспрямована співпраця із сім'єю;

5) формування толерантного ставлення до дітей з особливостями розвитку» [16, с.203–204].

Основні принципи інклюзивної освіти полягають у тому, що:

а) всі діти мають навчатися разом у всіх випадках, коли це виявляється можливим, незважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними;

б) освітні заклади зобов'язані визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів шляхом узгодження різних видів і темпів навчання;

в) забезпечення якісної освіти для всіх реалізується шляхом розробки відповідних освітніх планів, прийняття організаційних заходів, розробки стратегії викладання, використання ресурсів та партнерських зв'язків зі своїми громадами;

г) діти з особливими освітніми потребами повинні отримувати будь-яку додаткову допомогу, яка може знадобитися їм для забезпечення успішності процесу навчання. Вона є найбільш ефективним засобом, який гарантує солідарність, співучасть, взаємоповагу, розуміння між дітьми з особливими потребами та їхніми ровесниками.

Важливим аспектом роботи з дитиною, яка має особливі освітні потреби є створення належних умов для навчання. Педагог повинен адаптувати методи і форми роботи з дитиною до її здібностей, обумовлених порушеннями функцій або соціальною ситуацією. Це включає, наприклад, такі дії:

- адаптація способу спілкування з дитиною;
- дотримання правильної дистанції;
- триваліший робочий час;
- зміна форм діяльності;
- поділ навчального матеріалу на більш дрібні частини;
- зменшення кількості завдань, які необхідно виконати;
- збільшення кількості вправ і повторень матеріалу;
- часте звернення до конкретних понять, минаючи абстрактні;
- використання принципу наочності та уможливлення мультисенсорного пізнання;
- регулювання кількості подразників в процесі навчання;
- використання додаткових навчально-технічних засобів;
- надання учням з особливими освітніми потребами можливості вивчати наукові факти та явища відповідно до своїх потреб і здібностей;
- використання різних індивідуальних карток та завдань для самостійної роботи;

- встановлення чітких меж діяльності;
- забезпечення дотримання вимог.

Задля цілісного пізнання дитини з особливими освітніми потребами та організації інклюзивного середовища в закладі освіти доцільно використовувати різноманітні освітні, розвивальні, мистецькі, ігрові, арт-терапевтичні, реабілітаційні, психотерапевтичні, оцінювальні, здоров'язбережувальні технології.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Актуальність, суспільна та особистісна значущість проблеми виховання дітей з особливими освітніми потребами посилюється обставинами сучасного життя. Особливо важливим питанням є створення універсального освітнього середовища, де кожна дитина почуватиметься комфортно, спокійно, впевнено, захищено й матиме можливість для природовідповідного розвитку за власною життєвою траєкторією.

До необхідних складових освітнього інклюзивного простору вчені відносять компоненти зокрема, просторово-предметний, змістово-методичний та комунікативно-організаційний. Практика доводить, що не всі освітні заклади готові сьогодні прийняти дитину з особливим освітніми потребами в універсальний, безбар'єрний простір закладу освіти. Тому дослідження і створення різноманітних досконалих його моделей є важливою проблемою як для теоретичного опрацювання, так і практичного втілення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпалько О.В., Комар І.М. Нормативне забезпечення права на освіту дітей з обмеженими функціональними можливостями у Великій Британії. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2014. Вип. 115. С. 29–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2014_115_9 (дата звернення: 03.09.2025)
2. Бойко В. О. Інклюзивна освіта: до питання визначення поняття та особливостей її запровадження. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. 2012. № 4. С. 7–10. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzspp_2012_4_3.pdf (дата звернення: 03.09.2025)
3. Відкрите досє з інклюзивної освіти. За матеріалами ЮНЕСКО: витяг. Всеукр. фонд «Крок за кроком». Київ, 2012. URL: <http://ussf.kiev.ua/index.php?go=Inklus&id=18>. (дата звернення: 03.09.2025)
4. Громадянська освіта: методичний посібник для вчителя. Київ: Видавництво Етна-1, 2008. 194 ст. С.155 URL: <http://ussf.kiev.ua/index.php?go=Upload&in=view&id=38> (23 лютого 2010 р.) (дата звернення: 03.09.2025)
5. Індекс інклюзії : розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл : посібник. [Тоні Бут] ; пер. з англ. Київ, 2015. 190 с.
6. Калініченко І.О. Виховання підлітків з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища : дис... канд. пед. наук: 13.00.07. Луганськ, 2014. 200 с.
7. Конвенція ООН про права дитини: прийнята резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН, від 20 листопада 1989 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 03.09.2025)
8. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) від 13 грудня 2006 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 (дата звернення: 03.09.2025)

9. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. Київ, 2011. URL: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%. (дата звернення: 13.09.2025)
10. Основи інклюзивної освіти: навч. метод. Пос. МОН України, НАПН України, Ін-т спец. педагогіки ; за заг. ред. А. Колупасової. Київю 2012. 308 с.
11. Пантюк Т. Особливості розвитку, навчання та виховання дітей при сенсорних порушеннях. Дрогобич. 2015. 90 с.
12. Пантюк Т. Проблема підготовки до школи дітей з особливими потребами. *Вісник Львівського національного університету*. Серія педагогічна. 2016. Випуск 31. С. 385–391.
13. Пантюк Т., Пантюк М. Стратегія роботи педагога в умовах інклюзивної освіти. *Вісник інституту розвитку дитини*. Вип. 8. Київ: Видавництво Національного пед.ун-ту ім. М. Драгоманова, 2010. С.126 – 129.
14. Перхун Л. Досвід французьких реформ на шляху до інклюзії. *Вісник Львівського національного у-ту імені Івана Франка*. 2016. Випуск 31. С. 408–414.
15. Петренко Оксана. Дефініція і сутнісне наповнення поняття «освітнє середовище» в контексті сучасної освітньої парадигми. *Інноватика у вихованні*, 2018. 2(7), с. 6–16. URL: <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/view/68> (дата звернення: 13.09.2025)
16. Садова І.І. Тенденції розвитку інклюзії у закладах загальної середньої освіти України. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. МОН України, ДДПУ ім. І. Франка, Дрогобич, 2020. 596 с.

REFERENCES

1. Bezpalko O.V., Komar I.M. Normatyvne zabezpechennia prava na osvitu ditei z obmezenymy funktsionalnymy mozhlyvostiamy u Velykii Brytanii [Regulatory Support for the Right to Education of Children with Disabilities in the United Kingdom]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu*. 2014. Vyp. 115. S. 29–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2014_115_9 (data zverntnnia: 03.09.2025). [in Ukrainian]
2. Boiko V. O. Inkluzyvna osvita: do pytannia vyznachennia poniattia ta osoblyvostei yii zaprovadzhennia [Inclusive Education: on the Issue of Defining the Concept and the Features of its Implementation]. *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu im. Mykoly Hoholia*. 2012. No. 4. S. 7–10. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzssp_2012_4_3.pdf (data zvernennia: 03.09.2025). [in Ukrainian]
3. Vidkryte dosie z inkluzyvnoi osvity [Open Dossier on Inclusive Education]. Za materialamy YuNESKO: vytiah. Vseukr. fond «Krok za krokom». Kyiv, 2012. URL: <http://ussf.kiev.ua/index.php?go=Inklus&id=18>. (data zvernennia: 03.09.2025). [in Ukrainian]
4. Hromadianska osvita: metodychnyi posibnyk dlia vchytelia [Civic Education: a Methodological Guide for Teachers]. Kyiv: Vydavnytstvo Etna-1, 2008. 194 s. S.155. URL: <http://ussf.kiev.ua/index.php?go=Upload&in=view&id=38> (23 liutoho 2010 r.). (data zverntnnia: 03.09.2025). [in Ukrainian]
5. Indeks inkluzii : rozvytok navchannia ta uchasti v zhyttiediialnosti shkil : posibnyk [Inclusion Index: Developing Learning and Participation in Schools: A Guide]. [Toni But] ; per. z anhl. Kyiv, 2015. 190 s. [in Ukrainian]
6. Kalinichenko I.O. Vykhovannia pidlitkiv z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v umovakh inkluzyvnoho osvitnoho seredovyscha [Raising Adolescents with Special Educational Needs in an Inclusive Educational Environment] : dys....kand.ped.nauk: 13.00.07. Luhansk. 2014. 200 s. [in Ukrainian]

7. Konventsiiia OON pro prava dytyny [UN Convention on the Rights of the Child]: pryiniata rezoliutsiieiu 50/155 Heneralnoi Asamblei OON, vid 20 lystopada 1989 r. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (data zvertannia: 03.09.2025). [in Ukrainian]
8. Konventsiiia OON pro prava osib z invalidnistiu (Konventsiiia pro prava invalidiv) [UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)] vid 13 hrudnia 2006 r. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71(data zvertannia: 03.09.2025). [in Ukrainian]
9. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 28 cherv. 1996 r. Kyiv, 2011. URL: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%. (data zvernennia: 13.09.2025) [in Ukrainian]
10. Osnovy inkliuzyvnoi osvity [Fundamentals of Inclusive Education]: navch. metod. Pos. MON Ukrainy, NAPN Ukrainy, In-t spets. pedahohiky ; za zah. red. A. Kolupaievoi. Kyiv, 2012. 308 s. [in Ukrainian]
11. Pantiuk T. Osoblyvosti rozvytku, navchannia ta vykhovannia ditei pry sensorykh porushenniakh [Peculiarities of Development, Education and Upbringing of Children with Sensory Disorders]. Drohobych. 2015. 90 s.
12. Pantiuk T. Problema pidhotovky do shkoly ditei z osoblyvymy potrebamy [The Problem of Preparing Children with Special Needs for School]. *Visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu*. Seriiia pedahohichna. 2016. Vypusk 31. S. 385–391. [in Ukrainian]
13. Pantiuk T., Pantiuk M. Stratehiia roboty pedahoha v umovakh inkliuzyvnoi osvity [Teacher’s Work Strategy in Inclusive Education]. *Visnyk instytutu rozvytku dytyny*. Vyp. 8. Kyiv: Vydavnytstvo Natsionalnoho ped.un-tu im. M. Drahomanova, 2010. S.126–129. [in Ukrainian]
14. Perkhun L. Dosvid frantsuzkykh reform na shliakhu do inkliuzii [The Experience of French Reforms on the Path to Inclusion]. *Visnyk Lvivskoho natsionalnoho u-tu imeni Ivana Franka*. 2016. Vypusk 31. S. 408–414. [in Ukrainian]
15. Petrenko Oksana. Definitsiia i sutnisne napovnennia poniattia «osvitnie seredovyshe» v konteksti suchasnoi osvitnoi paradyhmy [Definition and Essential Content of the Concept of «Educational Environment» in the Context of the Modern Educational Paradigm]. *Innovatyka u vykhovanni*, 2018. 2(7). S. 6–16. URL: <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iu/article/view/68> (data zvernennia: 13.09.2025). [in Ukrainian]
16. Sadova I.I. Tendentsii rozvytku inkliuzii u zakladakh zahalnoi serednoi osvity Ukrainy [Trends in the Development of Inclusion in General Secondary Education Institutions in Ukraine]. Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia doktora pedahohichnykh nauk zi spetsialnosti 13.00.01 – zahalna pedahohika ta istoriia pedahohiky. MON Ukrainy, DDPU im.I. Franka, Drohobych, 2020. 596 s. [in Ukrainian]

INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF A PRESCHOOL INSTITUTION AS A DETERMINANT OF THE CHILD’S NATURAL DEVELOPMENT

Tetiana PANTIUK

Doctor of Sciences (in Pedagogy),

Professor at the General Pedagogy and Preschool Education Department of

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,

Drohobych, Ukraine

ORCID: 0000-0003-0672-9663

e-mail: pantiuk@dspu.edu.ua

Olha MYKYTYN

Master's Degree Student,
The General Pedagogy and Preschool Education Department of
Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University,
Drohobych, Ukraine
ORCID: 0009-0003-4873-138X
e-mail: mykytyn.olha@dspu.edu.ua

Mariana DROZDOVSKA

Master's Degree Student,
the General Pedagogy and Preschool Education Department of
Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University,
Drohobych, Ukraine
ORCID: 0009-0004-7581-7012
e-mail: mariana27kar@gmail.com

Halyna KLIUCHNYK

Master's Degree Student,
the General Pedagogy and Preschool Education Department of
Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University,
Drohobych, Ukraine
ORCID: 0009-0008-9986-0268
e-mail: halyna.kliuchnyk@dspu.edu.ua

Oleksandra KOMARNYTSKA

Master's Degree Student,
the General Pedagogy and Preschool Education Department of
Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University,
Drohobych, Ukraine
ORCID: 0009-0008-9375-670X
e-mail: komarnytska.oleksandra@dspu.edu.ua

Abstract. The relevance, social and personal significance of the issue of educating children with special educational needs are intensified by the circumstances of modern life. A particularly important task is the creation of a universal educational environment where every child feels comfortable, calm, confident, protected, and has opportunities for natural development along their own life trajectory.

Researchers distinguish several essential components of the inclusive educational space, in particular: spatial-material, content-methodological, and communicative-organizational. Practice shows that not all educational institutions are currently ready to accept a child with special educational needs into a universal, barrier-free educational environment. Therefore, the study and development of various effective models of such a space remain a crucial problem for both research and practical implementation.

Inclusive education presupposes the creation of an environment that meets the needs, abilities, requests, and possibilities of each child, regardless of the specifics of their psychophysical development. It should be emphasized that the issue of inclusion is interdisciplinary and requires the joint scientific and practical work of teachers, psychologists, medical professionals, and social workers.

Inclusive education primarily focuses on the personalization and individualization of the learning process. These approaches serve as a foundation for forming the educational space of a preschool institution, where every child can realize their talents, abilities, needs, and skills.

For a holistic understanding of a child with special educational needs and the organization of an inclusive environment in an educational institution, it is advisable to apply diverse educational, developmental, artistic, play-based, art-therapy, rehabilitation, psychotherapeutic, evaluative, and health-preserving technologies.

Keywords: inclusive education, child with special educational needs, educational environment, universal design, natural development.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2025 р.

Стаття прийнята до друку після рецензування 26.09.2025 р.